

Војислав Станимировић,
асистент Правног факултета у Београду

ПОЈАМ СУНЕ У ПРЕДИСЛАМСКО ДОБА

Појам предисламске суне дуго је времена био у сенци много познатије суне пророка Мухамеда. Међутим, прво *Goldziher*, а потом и *Schacht*, допринели су да се у пахилијетској сунни открије не само претеча, већ умногоме и садржај једног од најважнијих извора исламског права.

У овом тексту указано је на разлику између обичаја (адета) и суне. Свест о обавезности примене одређене суне долази од ауторитета њеног утемељивача. Племенски карактер арабљанског друштва пре Ислама довео је до тога да су корисни и прихваћени преседани своје творце доводили у легенду чиме су они постајали део бесмртне традиције племена. Преношење ове традиције са генерације на генерацију био је задатак песника, а заслуге за њен развој припадају и споразумно изабраним племенским арбитрама.

Успостављањем нове, Мухамедове суне и уједињењем племена у јединствену муслиманску заједницу (умму) предисламске суне полако ће заборавити своје порекло и преточиће се у обичај (адет).

Кључне речи: Суна – Обичај – Арапи. – Ислам.

Суна се најчешће дефинише као „све оно што је Мухамед у својству Божјег Посланика:

- а) изричито допустио или забранио (kawl),
- б) личним примером, својим начином живота разјаснио и уобичајио (fil),
- в) прећутно одобрио (taqir, sukut)⁽¹⁾.

У литератури се срећу и многа поједностављена схватања овог појма, тако да се под сунмом подразумева: „Посланикова традиција“⁽²⁾, „модел понашања Пророка“⁽³⁾, „исламска традиција“⁽⁴⁾, „Мухамедово тумачење свете

(1) Упореди: др Мехмед Алајбеговић „О критичи хадиса као подлоге за изградњу исламског права“, „Мјесечник“, Загреб, 1941, бр. 1, стр 13.; Билал Хасановић (приредио)– „Итмуддин“, Сарајево, 1988, стр.126–127.; Абдулах Шкаљић– „Турцизми у српскохрватском језику“ Сарајево 1989, стр.295.

(2) Хасановић, *op. cit.*, стр. 126. У том смислу и М.М.Схариф, „Хисторија исламске филозофије“, св. II, превод Х.Сушић, Загреб, 1988, стр.71.

(3) Joseph Schacht — „*The Origins of Muhammadan Jurisprudence*“ Oxford, 1953, стр.58.

(4) Мехмед Беговић, „Настанак и развитак шеријатског права“, *Balkanica XV*, Балканолошки институт, Academie Serbe des sciences et des arts, Београд, 1984. стр.86.

књиге”⁽⁵⁾, итд. Међутим, ниједан од ових понуђених одговора, који се, додуше, односе на најпознатији вид суне, не открива нам срж овог појма, нити указује на његово основно, првобитно значење.

Пре свега, у арапском језику, „*suna*” представља „преседан, прецедент”, али и „начин живота”. Голдзихер је доказао да је суна пагански термин кога ће ислам преузети и прилагодити својим потребама⁽⁶⁾. Ово поткрепљује и Кур’ан у коме су поменуте: „суна ранијих, неисламских генерација” – „*sunnat al -awwalin*”⁽⁷⁾, и „Алахова суна”, заслужена казна која стиже поштоваоце старе традиције⁽⁸⁾. Величајући Алаха (а самим тим и Мухамеда) и његову суну (читај: Мухамедову), одређујући је као лепу, добру, ислам у исти мах признаје постојање још једне, лоше суне пређашњих поколења коју ваља искоренити и у потпуности заменити овом првом.

У „Посланици о опроштењу” Abu'l-’Ale al -Magija записано је:

„У Аллаха ја сам вјеровао, ходочашће ми је била Ка’ба још у оно паганско доба. Зар ниси чуо за моје стихове и у њима силне заклетве, за моју вјеру без двојбе икакве? Уосталом, ја Мухамеда нисам ни дочекао, ни видио, мене не терети што сам криво чинио, а Алах, сва му имена била света, велике гријехе малим дјелима опрашта”⁽⁹⁾.

Овим речима, наводно, Набига Бану Зубјан, предисламски арапски поета, објашњава своје заслуге због којих га је Бог довео у рај (*džennet*), иако није живео по правилима која ће, много година после његове смрти, утемељити Кур’ан и Пророк. Захваљујући цитираним стиховима не сазнајемо само то да је, ето, Алах свом добротворшћу наткрилио и појединце из прошлих времена. Нама је важно да откријемо нешто друго, да уочимо раскршће на коме почиње раздвајање између старе и нове ере, ере муслимаског друштва, између кривудавих лавирината племенских суна и исправног пута, „утабане стазе”⁽¹⁰⁾. Пророка и његових Другова (*ashaba*). И сам исламски израз под који се подводи доба пре Мухамеда – „*džahilijet*”, који потиче од активног партиципа „*džihil*” („онај који не зна”) више је него препознатљива асоцијација на древне Арапе који „живе у незнању правог, божанског закона”⁽¹¹⁾.

Свако племе у старој Арабији дичило се суном својих предака. Преседани ранијих генерација, постајали су традиција за новије. Понашање по узору, угледање и имитирање тек успостављених суна, водило је њиховом прерастању у обичај. Међутим, требало би подвући разлику између обичаја и суне, јер ће она бити од пресудног значаја за стварање „другог стуба ислама” – Пророкове суне. Док обичај настаје дуготрајним истоветним понављањем одређених покрета, речи, понашања код којих се не зна њихов „праотац”, први творац, нити је таква врста сазнања од било каквог значаја за ваљаност и ауторитативност самог обичаја, у појму суне јасно се оцртавају два његова саставна елемента: 1) (наводна) историјска чињеница понашања; и 2) њена обавезност, дакле, нормативност за будуће генерације⁽¹²⁾. Код суне се управо инсистира на томе да је одређени преседан потекао од добро позна-

(5) *Ibid.*, стр. 86. Занимљиво је да се ова два не сасвим подударна схватања суне налазе у истом пасусу.

(6) I. Goldziher — „*Muhammadanische Studien*”, II вол., 1889 – 90.

(7) Види Кур’ан, 8:38, 15:13, 18:53, 35:41

(8) 17:79, 33:62, 35:42, 48:23.

(9) Превод: С.Грозданић, Сарајево, 1979, стр. 27.

(10) „Утабана стаза” представља литерарно значење појма суне.

(11) Неркез Смаилагић, „*Лексикон ислама*”, Сарајево, 1990, стр. 137

(12) Фазлур Рахман, „*Дух ислама*”, превод А. Гросбергер, Београд, 1983, стр.78.

те личности. Касније поступање по угледу на нечији пример, чиме се суна приближава обичају, ипак неће никада из свести оних који га следе избрисати уверење да то што раде треба да чине зато јер је тако делао њихов славни предак. Да бисмо ово објаснили, сматрамо да је неопходно истаћи неколико чињеница везаних за предисламску Арабију.

Шахт (*Schacht*) оштроумно примећује да Арапима „живот на танкој нити у ненаклоњеној околини није оставио довољно простора за експерименте и новотије које би могле пореметити драгоценоу равнотежу њиховог бивствовања“⁽¹³⁾. Отуда, све што је бивало прихватамо као корисна новина, доводило је свог изумитеља у жижу интересовања читаве групе, чинило га је поглаварем заједнице, вођом племена и бивало је имитирано са нескривеним жаром, не би ли што пре било урођено у традицију чим би стекло бесмртност. Славне личности тако остављају неизбрисив траг у својој средини и прибављају јој племенито порекло (*nasab*). Северни Арабљани, иако неписмени све до Мухамедовог времена, уз помоћ традиције, песама, легенди и пословица, развили су генеалогiju до невероватних размера⁽¹⁴⁾, а и то може бити доказ у прилог поштовању суне предака.

Велику улогу у очувању традиције арабљанских племена имали су њихови песници. У својој „Историји Арапа“ Хити овако описује древне арапске поете: „Поред тога што је био пророк, вођ, говорник и представник своје заједнице, пјесник је био и њен историчар и научник... Као историчар пјесник је упућен у генеалогiju и фолклор, он је добро познавао достигнућа и прошаста остварења његових чланова, био је у танчине упознат с њиховим правима, испашама и границама. Даље, њему као познаваоцу психолошких слабости и историјских неуспјеха ривалских племена, био је задатак да разоткрива те недостатке те да их извргава руглу“⁽¹⁵⁾. Ово чаурење племенских суна које су својим стиховима подстицали стари песници довело је до тога да се Мухамед у Кур’ану, а и у животу окоми на њих⁽¹⁶⁾.

По избору новог „*šejha*“ (старешине племена) водило се рачуна не само о његовом пореклу и годинама већ и његовој мудрости⁽¹⁷⁾. Захваљујући предањима сачуван нам је велики број имена домишљатих и умних мушкараца и жена из цахилијетског доба⁽¹⁸⁾.

Када странке у спору око својине или наслеђа не би успеле да се нагоде, најчешће би споразумно одређивале неко треће лице да им пресуди. Овакав арбитар (*hakam*) изабран због свог угледа, поштења, порекла из породице већ чувене по свом умећу разрешавања сличних неспоразума, или, што је био најчешћи случај, због својих „натприродних моћи“, почео је, индиректно попут претора у старом Риму, да сам ствара право. Ово обичајно право, са подршком читаве заједнице иза себе, Шахт назива суном коју ће нови арби-

(13) Joseph Schacht — „*An Introduction to Islamic Law*“, Oxford, 1966, стр. 17.

(14) Попут Арапа и Маори, неписмен народ са Новог Зеланда успео је да, уз помоћ предања, сачува своје генеалогije које сежу 40 родова уназад.

(15) Филип Хити — „*Историја Арапа*“, превод П. Пејчиновић, Сарајево, 1988, стр. 101.

(16) Примера ради наведимо податак да је после првог успеха ислама, после битке на Бадру, Мухамед великодушно поштедео све заробљенике осим двојице, од којих је један писао стихове против Пророка, а други је своје приче о Персијанцима упоређивао са Кур’аном. Више о томе — Montgomery W. Watt, „*Мухамед — пророк и државник*“, превод М. Мандић, Сарајево 1989, стр. 121.

(17) Мр Фикрет Карчић — „*Историја шеријатског права*“, Сарајево 1987, стр. 16

(18) Хити, *op. cit.*, стр. 97 и 101. Име Хатима ал-Та’ија (у 605. г.) остало је персонификација бедуинског идеала гостопримства. Да би нахранио изгладнеле странце у пролазу, млади Хатима је заклао три очеве камиле и због тога је био протеран од куће.

три не само следили већ и допуњавати и осавременјавати, а у овој заштити једном утврђене суне од стране целокупне племенске организације и у настојању хакама да се до договора стигне споразумно, он види онај концепт суне који ће бити „један од најважнијих, ако не и најважнији чинилац у изградњи шеријатског права“⁽¹⁹⁾. И сам Мухамед ће се послужити установом арбитра у спровођењу својих идеја. Пророк је постао хакам – законодавац–извршитељ – „онај који поставља судије различитих подручја и области“⁽²⁰⁾, али је, не заваривајући се својим положајем, свестан тренутних домета, своју свакодневицу мењао споро, несистематски задржавајући од прошлости све оно што је на било који начин могло, макар и уз непријатно жуљање, да назује сандалу ислама. Нова традиција, специфично исламска⁽²¹⁾ створила је нову, „једину исправну“, Мухамедову суну. Све предисламске суне изгубиле су тада своје порекло из најмање два разлога. С једне стране било је неопходно истаћи Мухамеда као Алаховог Посланика и затрти име родоначелника свих оних суна које нису биле надахнуте Алаховом Објавом док је, с друге стране и процес уједињавања племена која су примила ислам у јединствену муслиманску заједницу (*ummi*) допринео да раније суне забораве своје порекло и да се полако преточе у обичај (*adet*)⁽²²⁾. Ови обичаји, уколико нису били укинати или преиначени од стране Пророка, важили су и даље, јер су се теолози досетили да им као основ „продуженог живота“ служи Абрахамова (Ибрахимова) Објава „на коју су се ослањали“, а у шеријат су ушли као *urf* или *ma'ruf* – „оно што је добро познато“ кур'анском терминологијом речено⁽²³⁾. Захваљујући делу Баладхурија (у 892 г.) сазнајемо да је Абу Јусуф сматрао да халиф није позван да мења древни обичај, па и неарапски, који ислам није одбацио, чак ни у случају када његова примена народу причињава велике тешкоће⁽²⁴⁾. И данашњи састав муслиманског становништва Индије сведочи о различитом односу секти према старим обичајима: а) ортодоксни верници у потпуности прихватају слово Шеријата; б) секте које нису подређене „Божјем закону“ у свим стварима, те се понекад окрећу обичајима (Коцаси, Сунити, Бохораси Гоцарата); в) заједнице које се махом служе својим обичајним правом⁽²⁵⁾.

Сву опрезност којом се прилазило измени предисламске суне показује нам пример мут'е. Привремени брак (*mut'a*) био је уобичајен и раширен широм Арабије, још од давних времена. Детаљним проучавањем хадиса закључено је да је, у прво време, Мухамед толерисао овај вид „дозвољене про-

(19) Schacht, — „An Introduction...“, стр. 8.

(20) Више о томе, Emile Tyan— „Historie de l'organisation Judiciaire en Pays d'islam“, Парис 1938, стр. 89, 93 – 94.

(21) Abel Armand — „La convention de Nedran et le developpement du „droit des gens“ dans l'islam classique“, Revue Internationale des Droits de l'Afrique, 1949, св.2, стр.1.

(22) Адет (изворно: навика, обичај) заправо је правни термин и означава обичајно право које у исламским земљама постоји паралелно уз верско право. Види — Смаилагић, *op.cit.*, стр. 12.

(23) Карчић, *op.cit.* стр. 27.

(24) Joseph Schacht — „Foreign Elements in Ancient Islamic Law“, „The Journal of Comparative Legislation and International Law“, sv. XXXII, 3–4, стр.10–11. Малик и Шафи' су сматрали да је халиф позван да измени такав обичај, јер ако он мора, под истим условима, да забрани муслимански обичај, тим пре то може и мора учинити са адетом неверника, па макар то била и „суна из давнина“.

(25) Asaf A.A. Fyze „Outlines of Muhammadan Law“, London, New York, Bombay, 1955, стр. 51.

ституције”, да би га анатемисао и забранио тек касније, када је његов положај у друштву био окруњен далеко већом влашћу и искренијим поверењем⁽²⁶⁾.

Иако промењеног садржаја, суна је наставила да живи. Једна од њених суштинских одлика која је красила и током сихалијетског периода, њена везаност за прошлост непрекидним ланцем подражавалаца и преносилаца, њено извођење важности од далеког, али тако битног творца, претвориће се у једну од најзначајнијих одредница Ислама и обезбедиће јој, уз Кур’ан, почасно место у низу извора Шеријата. Све што Пророк буде рекао, или урадио, биће слепо пресликовано на платно свакидашњег живота исламског света, али не због тога што ће се такви преседани и поуке њиховог вође честим понављањем потврдити као изузетно корисни и нужни за *итти* (мада ће неки од њих то заиста и бити), већ, бар највећим делом, само зато што ће тако чинити и говорити Алахов Посланик. Ауторитет будућих генерација зависиће од њихове умешности да својим примером што верније дочарају, примене и што достојније пренесу оно чему ће их подучити њихови преци који ће сезати све до асхаба или чак самог Мухамеда чија ће суна тако вековима наставити да живи. То је време, ипак, требало тек да наступи.

(Примљено 4.01.1991)

Vojislav Stanimirović,
Assistant at the Faculty of Law in Belgrade

THE NOTION OF SUNNA IN PRE - ISLAMIC PERIOD

Summary

The notion of pre - Islamic sunna has for a long time been in the shadow of the much more known sunna of the prophet Mohammed. However, Goldziecher and, later on, Schacht have contributed to discovery in the *dzahiliat* sunna of the contents which may be qualified as one of the most significant sources of the Islamic law.

Treated in the text is the difference between the custom (*adet*) and the sunna. The sense of binding character of application of a specific sunna comes out of the authority of its founder. Tribal character of the Arabian society before Islam made possible useful and accepted precedents created by some personalities which introduced them into the legend, so that these people became the part of an everlasting tradition of the tribe. Keeping that tradition through generations was the task of poets, while credit for its development has to be granted to elected tribal arbitrators.

By establishing the new - Mohammedan sunna and by uniting the tribes into a single Muslim community (*ummu*), the pre - Islamic sunnas gradually were forgotten as far as their origin is concerned. They, in fact, were transformed into customs (*adet*).

Key words: *Sunna. - Custom. - Arabs. - Islam.*

---

(26) *Ibid*, стр. 8.

Vojislav Stanimirović,
Assistant à la Faculté de droit de Belgrade

LE CONCEPT DE LA SUNNA À L'ÉPOQUE PRÉISLAMIQUE

Résumé

Le concept de la sunna préislamique a été pendant longtemps à l'ombre de la sunna beaucoup plus connue du prophète Mahomet. Cependant, tout d'abord Goldziher et ensuite Schacht, contribuent à ce que dans la sunna de la gahiliyya on reconnaisse non seulement le précurseur, mais aussi, dans une large mesure, le contenu d'une des plus importantes sources du droit islamique.

L'auteur souligne dans son texte la différence entre la coutume et la sunna. La conscience de l'obligation de l'application des sunnas vient de l'autorité de leur fondateur. Le caractère tribal de la société arabe avant l'Islam a abouti à ce que les précédents utiles et admis fassent entre leurs auteurs dans la légende, de sorte qu'ils devenaient partie intégrante de la tradition immortelle de la tribu. Les poètes avaient la tâche de transmettre cette tradition d'une génération à l'autre et le mérite pour son développement revient aux arbitres tribaux élus par un commun accord.

Après l'instauration de la nouvelle sunna, celle de Mahomet et l'unification des tribus dans une communauté musulmane unie (umma), les sunnas préislamiques oublieront peu à peu leur origine et se transformeront en coutume.

Mots clés: *Sunna. - Coutume. - Arabes. - Islam.*